

บทที่ 4

การค้าชายแดนในอำเภอเชียงแสน

การศึกษาเพื่อให้เข้าใจสภาพการค้าชายแดน ของอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย มีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพความเป็นมาของการค้าชายแดนอดีต อันมีผลสืบเนื่องถึงปัจจุบันและอนาคต ผลจากการศึกษาข้อมูลและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่ทำการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผู้ศึกษาได้จัดทำผลการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ คือ การวิเคราะห์ระดับมหภาค และการวิเคราะห์ระดับจุลภาค โดยแต่ละหัวข้อมีประเด็นในการวิเคราะห์พร้อมทั้งอธิบายผลการศึกษาดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ระดับมหภาค

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการ Internet หนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสอบถามข้อมูลจากผู้แทนกลุ่มรักย์เชียงแสน ซึ่งกลุ่มรักย์เชียงแสน คือ กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ และเป็นแหล่งข้อมูลดีของเมืองเชียงแสน ได้ผลการศึกษาดังนี้

4.1.1 สภาพทั่วไปของอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากอำเภอเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 60 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110 เชื่อมต่อกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1016 อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีพื้นที่ทั้งสิ้น 442 ตารางกิโลเมตร หรือ 276,250 ไร่ ภูมิประเทศทั่วไป พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำหลายสาย คือ แม่น้ำกก แม่น้ำคำ แม่น้ำมะแม่น้ำรวก ประมาณร้อยละ 50 สลับกับพื้นที่ภูเขาร้อยละ 33 และพื้นที่หนองน้ำร้อยละ 12 และมีอาณาเขตแดนระหว่างประเทศติดต่อกับประเทศพม่า ระยะทาง 17 กิโลเมตร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทาง 40 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพพม่า (เมียร์มา) มีลำน้ำรวกเป็นเส้นกั้นพรมแดนและเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว(หลวงน้ำท่า) และติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ลักษณะดินฟ้าอากาศ โดยทั่วไปอากาศจะหนาวจัดในช่วงเดือน ธันวาคมถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 21.9 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุก ฝนตกเฉลี่ยทั้งปี 55.25 มม. ฤดูร้อนอากาศไม่ค่อร้อนมากนัก

ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสนมีลำน้ำสายต่างๆ ไหลผ่านดังนี้

แม่น้ำกก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า ไหลผ่านจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอแม่จัน ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บ้านสบกก หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำรวก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่าง ไทย-พม่า ลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบรวก หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำคำ ไหลมาจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบคำ หมู่ที่ 5 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นน้ำจากประเทศทิเบต ไหลผ่านประเทศต่างๆ หลายประเทศ เช่น จีน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทย-ลาว

การปกครองของเมืองเชียงแสน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 70 หมู่บ้าน มีเทศบาลตำบล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน และมีองค์การบริหารส่วนตำบล 6 แห่ง อำเภอเชียงแสนมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 49,821 คน แยกเป็น ชาย 24,794 คน หญิง 25,027 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นเมืองและประชากรอพยพมาจากภาคอีสาน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่าจันทอง หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแซว บ้านสันธาตุ หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งฟ้าอ๋าม หมู่ที่ 5 ตำบลโยนก และมีชนกลุ่มน้อย อีตททหารจีนคณะชาติ จีนฮ่ออิสระ ไทยลื้อ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาวอพยพ และชาวเขาเผ่าเข้า อีก็้อ และม้ง รวมประมาณ 5,430 คน

ในด้านเศรษฐกิจ ประชากรร้อยละ 77% มีอาชีพด้านการเกษตรกรรม และมีพื้นที่เพาะปลูก 137,737 ไร่ ปลูกข้าว 66,390 ไร่ พืชไร่ 49,620 ไร่ นอกจากนี้มีการปลูกผลไม้ ได้แก่ ส้มเขียวหวาน ลิ้นจี่ ลำไย เลี้ยงสัตว์ และการประมง สำหรับการอุตสาหกรรมมีสถานีนั้บมไ้ยาสูบ 7 โรง โรงสีข้าวขนาดกลางและขนาดเล็กจำนวน 65 โรง และโรงงานอุตสาหกรรมน้ำดื่ม 5 โรง ส่วนการพาณิชย์กรรมมีธนาคาร 4 แห่ง สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ 9 แห่ง มีการค้าขายระหว่างประเทศ ไทย-ลาว-พม่า-จีน มีโรงแรม 10 แห่ง

การศึกษามีโรงเรียนกรมสามัญศึกษา 2 โรง โรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ 34 โรง 1 สาขา สถาบันฝึกอาชีพ 2 แห่ง มีวัด 24 แห่ง (วัดร้าง 114 แห่ง) สำนักสงฆ์ 33 แห่ง และมีประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา, ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง

การสาธารณสุข มีโรงพยาบาลชุมชน 1 แห่ง สถานีอนามัย 12 แห่ง สถานบริการสุขภาพชุมชน 4 แห่ง สถานพยาบาลและผดุงครรภ์ 6 แห่ง คลินิก 1 แห่ง

ด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การเดินทางจากอำเภอเชียงแสนเพื่อไปยังอำเภอข้างเคียงหรือตัวจังหวัดเป็นไปด้วยความสะดวก เนื่องจากมีถนนลาดยางและระยะทางไม่ไกลมากนัก การติดต่อภายในอำเภอมิถนนติดต่อทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน สามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี การขนส่งมีรถโดยสารไปตัวจังหวัดเกือบตลอดทั้งวัน มีพลังงานไฟฟ้าใช้ และมีการสื่อสารทั้ง ด้านการไปรษณีย์ องค์กรโทรศัพท์ และวิทยุสื่อสาร

4.1.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของอำเภอเชียงแสน

เมืองเชียงแสนโบราณ บนที่ราบแคบ ๆ ริมฝั่งขวาของแม่น้ำโขง หรือชาวบ้านเรียกว่าแม่น้ำของติดกับประเทศลาว ต้นแม่น้ำโขงนี้อยู่ในประเทศธิเบต คนในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงรายเรียกเมืองนี้ว่า “เวียงเก่า” เนื่องบริเวณนี้ เป็นดินแดนที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิต เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย อากาศดี ดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ไม่แห้งแล้ง จึงมีคนเข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ในพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนกล่าวว่า ท้าวลาวจกราชเป็นกษัตริย์ผู้สร้างเมืองนี้ขึ้นมีชื่อเรียกกันหลายชื่อเช่น เมืองหิรัญนครเงินยาง หิรัญนครเงินยัง เมืองนี้ได้ตั้งอยู่ตลอดมาจนถึงรัชสมัยพญามังราย ต่อมาพญามังรายยกทัพไปตีเมืองลำพูนได้ แล้วไปสร้างเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในระยะนี้เมืองหิรัญนครเงินยางคงจะกลายเป็นเมืองร้าง เพราะปรากฏว่าภายหลังพญามังรายโปรดให้พระยาแสนภูพระราชนัดดาไปทำการบูรณะเมืองเงินยางเชียงแสนที่ร้างไปนั้น ให้เป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 1871 (กรมศิลปากร) มีขนาดกว้าง 700 วา ยาว 1,200 วา มีประตูเมืองทั้งหมด 11 แห่ง คือ ทางทิศเหนือ มีประตูยางเทิง ทิศตะวันตกมีประตูหนองมุด ประตูเชียงแสนหรือปัจจุบันนี้เรียกว่า ประตูป่าสัก และประตูทัพมาน ด้านทิศใต้มีประตูดินขอ ส่วนทิศตะวันออกซึ่งติดกับลำน้ำโขงมีประตูท่าไร่ปึก ท่าอ้อย ท่าวิสุก้า ท่าหลวง ท่าเสาดิน ท่าคาว

เมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาสืบมาจนถึงสมัยพระยาคำฟู จึงมีฐานะเป็นเมืองมหาอุปราช และใน พ.ศ. 1910 ในรัชสมัยของพญากือนาจึงกลายเป็นเพียงเมืองหน้าด่าน มีขุนนางเป็นผู้ปกครองภายใต้การกำกับดูแลของเมืองเชียงใหม่ แต่ยังคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของล้านนาตะวันออก โดยมีหลักฐานการเสด็จมาสร้างวัดวาอารามของกษัตริย์เมืองเชียงใหม่หลาย

พระองค์ เช่น พญาแสนเมืองมา พระเจ้าเมืองแก้ว จนกระทั่งเมืองเชียงใหม่และล้านนาทั้งหมดตกเป็นประเทศราชของพม่า ใน พ.ศ. 2101

ในระยะแรกนั้นพม่ายังคงให้ขุนนางพื้นเมืองของล้านนาเป็นผู้ปกครองเมือง ภายใต้การกำกับดูแลของขุนนางพม่า แต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 หัวเมืองล้านนาโดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ได้กลายเป็นยุทธภูมิระหว่างกรุงศรีอยุธยาและพม่า พม่าจึงหันมาใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นและให้มีอำนาจควบคุมหัวเมืองทางตอนเหนือและทางตะวันออกบางส่วน โดยให้ขึ้นตรงต่อกรุงอังวะของพม่า การใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นของพม่ามีผลให้เมืองเชียงแสนต้องตกอยู่ในภาวะสงครามหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2346 (กรมศิลป์ากร) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองเวียงจันทร์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ นำทัพเมืองเชียงใหม่พร้อมด้วย เมืองแพร่ เมืองน่าน และนครลำปางขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ และทรงโปรดให้รื้อทำลายกำแพงเมืองบางส่วนลง แล้วเผาทำลายบ้านเรือน เพื่อมิให้พม่าใช้เป็นที่ยึดมั่นได้อีก และได้มีการกวาดต้อนผู้คนจำนวนประมาณ 23,000 คน แบ่งไปตั้งภูมิลำเนาซึ่งที่ต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน และอีกส่วนหนึ่งไปอาศัยอยู่ที่เมืองสระบุรี และราชบุรี เมืองเชียงแสนจึงได้ถูกทิ้งร้างมาตั้งแต่นั้น

ในปี พ.ศ. 2412 ได้มีพวกพม่า ไทลื้อ และไทเขิน อพยพครอบครัวจากเชียงตุงเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองเชียงแสน จำนวน 38,000 คน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงโปรดเกล้าฯ ส่งกำลังพลมาขับไล่ผู้คนเหล่านั้นออกจากเมืองเชียงแสน และ พ.ศ. 2421 ได้ให้เจ้าอินต๊ะรัตน์ซึ่งเป็นหลานของเจ้าเมืองลำพูน อพยพผู้คนจากลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ 1,500 ครอบครัว กลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงแสนอีกครั้งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2437 มีการจัดระบบการปกครองใหม่ เมืองเชียงแสนถูกรวมเข้าเป็น “มณฑลพายัพ” ต่อมาถูกยุบให้เป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวงขึ้นอยู่กับอำเภอแม่จัน จนกระทั่งวันที่ 10 เมษายน 2501 จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็น “อำเภอเชียงแสน” ของจังหวัดเชียงรายจนถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมืองเชียงแสนมีอดีตความเป็นมายาวนาน เป็นเมืองที่รุ่งรอยของอารยธรรมมนุษย์แต่ละยุคสมัยมาโดยตลอด แม้ว่าบางครั้งจะถูกทิ้งร้างไป แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมและทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมกับการดำรงชีวิต ทำให้เมืองเชียงแสนถูกฟื้นฟูขึ้นมาอีกหลายครั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของล้านนา เป็นเมืองที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

อำเภอเชียงแสนมีความได้เปรียบทางด้านศักยภาพทางพื้นที่ ที่มีอาณาเขตที่เชื่อมโยงทางคมนาคมทางน้ำ ที่สามารถติดต่อกับหลายประเทศตั้งนั้นเมื่อมีการค้าชายแดนเกิดขึ้น ก่อให้เกิดการโยกย้ายผู้คนจากที่ต่างๆ มาอยู่ที่อำเภอเชียงแสนมากขึ้น พัฒนาการของเมืองจึงเกิดขึ้นจากการมีธุรกิจการค้า โดยธุรกิจที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสนนั้นเลือกทำเลที่ตั้งเป็นจุดขนส่งสินค้าและเมืองท่ามากกว่าที่จะเลือกเพื่อเป็นสถานที่ในการจำหน่ายสินค้า ลักษณะของตลาดในอำเภอเชียงแสนเป็นลักษณะของการค้าส่ง ไม่ใช่การค้าปลีกดังนั้นการกระจุกตัวของธุรกิจจึงเกิดในบริเวณริมท่าหน้า ซึ่งมีคลังสินค้าอยู่บริเวณใกล้ท่าเรือ และบริษัทที่ทำการค้าจะอยู่บริเวณริมท่าหน้า ตลาดสำหรับการจำหน่ายสินค้าปลีกจะมีอยู่ไม่มาก มีคนต่างถิ่นมาอาศัยอยู่มากขึ้น คนในพื้นที่ลดน้อยลง ปัจจุบันด้วยสภาพของเมืองเชียงแสนที่ขาดการวางผังเมืองตั้งแต่เริ่มแรกในการเป็นเมืองท่า ทำให้ขาดการจัดสถานที่ในการขนถ่ายสินค้าและที่สำหรับจรถในการขนส่งสินค้า ก่อให้เกิดปัญหาการติดขัดในระหว่างที่มีการขนถ่ายสินค้า ประกอบกับเมืองเชียงแสนมีความเก่าแก่ทางด้านวัฒนธรรม มีวัดอุโบสถและโบสถ์สถานอยู่หลายที่และอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กัน การพัฒนาพื้นที่ทางด้านการก่อสร้างการคมนาคม เป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ก็สามารถทำได้หากมีการวางผังเมืองที่

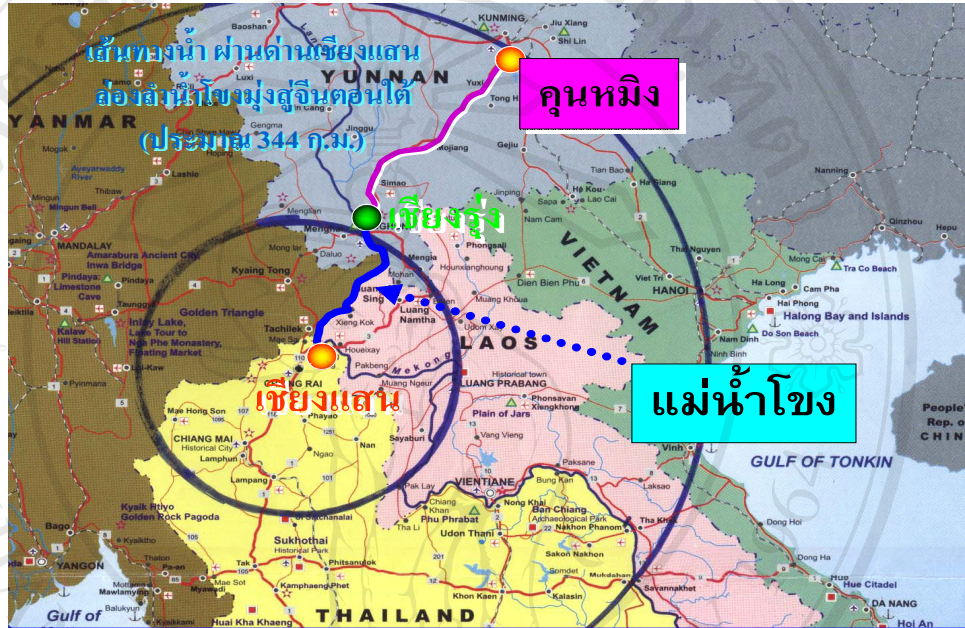
4.1.3 สภาพการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนในอดีต

เมื่อประเทศจีนและประเทศลาว ร่วมมือกันการทดลองเดินเรือสำรวจลำน้ำโขงเป็นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2533 เรือเหล่านั้นมีป้ายชื่อเรือเขียนด้วยหมึกสีแดงตัวหนังสือ เป็นภาษาจีน การเปิดสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-จีน ด้านเวียงเชียงแสน หลังจากมีการทดลองเดินเรือสำรวจลำน้ำโขงกันหลายครั้ง ต่อมาเมื่อเรือท่องเที่ยวสูง 3 ชั้น แล่นมาจอดที่ท่าหน้าใกล้สถานีอนามัย อำเภอเชียงแสน คณะฝ่ายจีนและคณะฝ่ายไทยจัดงานฉลองกันทั้งบนเรือและท่าหน้า คณะจากจีนได้ส่งบัตรเชิญข้าราชการในสมัยนั้นเข้าร่วมงานเลี้ยง ฝ่ายเรือจีนเป็นเจ้าภาพจัดเลี้ยงอาหารเย็น และมีการแสดงจากจีน อาหารจัดเลี้ยง คือข้าวต้ม เครื่องดื่มเป็นเบียร์จีน มีการแจกแอมป์เปิด เป็นครั้งแรกที่แอมป์เปิดจีนมาประเทศไทยซึ่งมีลักษณะสีเหลืองนวลแกมเขียว คนที่ไปงานเลี้ยงจะได้รับแจกทุกคน นอกจากนั้นทางฝ่ายจีนยังแจกของชำร่วยที่มีลักษณะคล้ายบิวซ์หรือมะขามแก้ว ใส่ในถุงพลาสติกโดยใช้ไฟเทียนลนปิดไว้ คนเชียงแสนที่ไปร่วมงานเลี้ยงประกอบด้วยข้าราชการในอำเภอ ก็มีกลุ่มพ่อค้า และสโมสรโรตารี หลังจากนั้นเริ่มมีเรือเข้ามาค้าขายและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ในการเริ่มเปิดการค้าระหว่างกัน มีเรือจากไทยเป็นฝ่ายแล่นขึ้นไปขายของกับจีนก่อน โดยเอาสินค้าบรรทุกเรือลำขนาดไม่ใหญ่มากนักนำไปขาย จากข้อมูลกรมศุลกากร พ.ศ. 2535 ไทยได้ไปขายสินค้าให้กับจีนมีมูลค่าสินค้าประมาณ 0.2 ล้านบาท โดยยังไม่ได้นำเข้าสินค้าจากจีนเข้ามา

ขายในประเทศไทย แต่จากล้งเรื่อนั้นได้บรรทุกเอาควายกลับมาด้วยหลายตัว หลังจากนั้นก็มีเรือจากจีนนำแ้วเปิดเข้ามาขายมากขึ้นเรื่อย ๆ และมีประเภทสินค้าเพิ่มมากขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้

รูปที่ 4.1 แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน และเส้นทางในการขนส่งสินค้าของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา : สำนักงานอำเภอแม่สาย (พ.ศ.2548)

ชาวบ้านอำเภอเชียงแสนไม่มีความรู้เรื่องการค้าขายไทย-จีนมาก่อนล่วงหน้า และรู้ต่อเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว และเป็นกรรับรู้อย่างผิวเผินเท่าที่เห็นและไม่มีข้อมูล จากการพบเห็นเรือสำรวจลำน้ำโขงเมื่อเกือบยี่สิบปีที่ผ่านมา และงานเลี้ยง ซึ่งกลายคำที่มีมูลค่าสูงถึงปีละ 6,500 ล้านบาท อย่างเช่นในปัจจุบัน

ธุรกิจการค้าขายแ้วเปิด สาล้จากประเทศจีนมีมาตั้งแต่ปี 2537 หลังจากมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-จีน เรือจากประเทศจีนบรรทุกสินค้าล่องมาตามลำน้ำโขงมาขายกันจนถึงปัจจุบันนี้ และมีประเภทสินค้าเพิ่มมากขึ้น ในระยะแรกเรือจีนจะจอดขนถ่ายสินค้ากระจัดกระจายไปทั่วริมฝั่งน้ำโขง เรือเหล่านั้นใช้โซ่เหล็กล่ามเรือยึดไว้กับต้นไม้ใหญ่ที่ริมฝั่งน้ำจนต้นไม้ใหญ่ ๆ ที่มีอยู่มากมายตลอดแนวฝั่งน้ำ เช่น ต้นหางนกยูง และต้นจ๊าม ภายหลังเมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนริมฝั่งน้ำจึงมีการสร้างหลักเสาคอนกรีตขนาดใหญ่สำหรับล่ามยึดเรือ เรือที่ล่องมาในระยะแรกเป็นเรือขนาดเล็กบรรทุกแ้วเปิด สาล้ ได้ประมาณ 4,000-5,000 ก่ล่ง การขนถ่ายสินค้าต้องใช้แรงงานคนแบกของขึ้นมามนท่าหน้า ทำให้ประชาชนในบริเวณริมฝั่งน้ำโขงอำเภอ

เชียงแสน และหมู่บ้านใกล้เคียงมารับจ้างแบกแอ็บเปิ้ลกันมาก เพราะได้เงินค่าตอบแทนตามจำนวน
กล่องที่แบกได้ทำให้ได้เงินค่าตอบแทนมาก โดยสามารถหาเงินได้วันละไม่ต่ำกว่า 400-500 บาท

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ชาวอำเภอเชียงแสนที่มีเงินทุนเริ่มทำธุรกิจขายแอ็บเปิ้ล สาลี
จากประเทศจีน โดยลงทุนร่วมกัน 2-3 คน ซื้อเหมาแอ็บเปิ้ลที่ละลำเรือประมาณสี่พันถึงห้าพันกล่อง
ซึ่งเจ้าของสินค้าชาวเงินจะขายเหมาแอ็บเปิ้ล สาลีที่ละลำเรือ ทำการตกลงราคาสินค้ากันที่เรือ ราคา
จะไม่แน่นอนในแต่ละวันขึ้นอยู่กับว่ามีสินค้ามากหรือน้อย เมื่อตกลงราคากันได้แล้วแม่ค้าจะ
ชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดด้วยเงินบาทไทยแก่พ่อค้าจีนทันที แล้วจ้างคนลงไปแบกของขึ้นมาวาง
เรียงกันไว้ที่บนฝั่ง ค่าจ้างแบกของจากเรือขึ้นมาที่ทำน้ำกล่องละ 2-3 บาท เจ้าหน้าที่ศุลกากรจะมา
เดินเก็บภาษีกันที่ทำน้ำแม่ค้าคนไทยเป็นผู้ชำระค่าภาษีทั้งหมด แล้วจะมีพ่อค้า-แม่ค้าจากต่างอำเภอ
ต่างจังหวัดทั่วประเทศไทยมาซื้อไปขายต่ออีกทอดหนึ่งโดยนำรถมาบรรทุกสินค้าด้วยตนเอง
ในระยะแรกรถที่มาซื้อส่วนมากจะเป็นรถปิ๊กอัพ รถบรรทุกหกล้อ และเป็นรถสิบล้อในที่สุด เมื่อ
ตกลงขายแล้วจะต้องจ้างคนช่วยแบกของไปใส่รถอีกทอดหนึ่งค่าจ้างแบกกล่องละ 1 บาท พวกแม่
ค้าที่ลงหุ้นซื้อแอ็บเปิ้ลนั้นก็มีการตอบแทนกันทุกวัน สมัยนั้นชาวบ้านอำเภอเชียงแสนต่างจะ
ประกอบการค้าขายแอ็บเปิ้ลและสาลี ลงทุนตอนเช้าพอถึงตอนเย็นก็สามารถแบ่งผลกำไรได้ทันที
บางวันได้กำไรเป็นหมื่นบาท เพียงมีเงินสดไปลงทุน มีโต๊ะหนึ่งตัว เก้าอี้หนึ่งตัว รมชายหาดสำหรับ
กันแดดและเครื่องคิดเลขอีกเครื่องหนึ่งก็สามารถไปค้าขายได้แล้ว

สภาพทั่วไปในบริเวณทำน้ำแถบนั้นระหว่างปี พ.ศ.2537-2541 จากที่เคยเงียบสงบก็
เปลี่ยนแปลงไป มีรถบรรทุกทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก มาที่ทำน้ำจำนวนมาก แม่ค้าก็มีจำนวนมากขึ้น
ตลอดแนวริมฝั่งน้ำเป็นสถานที่สำหรับการค้าขาย ระยะแรกก็สามารถขายให้หมดไปได้ภายในวัน
เดียว ต่อมาสินค้ามากขึ้นไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในวันนั้น แม่ค้าจะเอาผ้าใบมาคลุมและ
จ้างคนมานอนเฝ้า โดยตกลงราคาค่าจ้างกันเป็นราย ๆ ละ 250 บาท บางคืนรับจ้างเฝ้า 4-5 ราย
ได้เงินค่าจ้างคืนละพันกว่าบาท ต่อมาแม่ค้าเหล่านั้นก็เริ่มนำแอ็บเปิ้ลไปเก็บไว้ที่ดูบ้าน ในยุงข้าว
ต่อจากนั้นจึงเริ่มมีการสร้างโกดังขึ้น เมื่อมีผู้คนมาติดต่อค้าขาย มารับจ้างแบกของกันจำนวนมากก็
เริ่มทำธุรกิจขายอาหารในบริเวณริมทำน้ำมากขึ้น และเกิดธุรกิจการเก็บกล่องแอ็บเปิ้ลเปล่าที่ทิ้งนำ
ไปขายสามารถทำกำไรได้วันละ 3,000 บาท

ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา สินค้าประเภทแอ็บเปิ้ล สาลีที่นำเข้ามาจากประเทศจีนเริ่มมี
จำนวนมากขึ้น จำนวนเรือที่ขนส่งสินค้ามีมากขึ้น ขนาดของเรือก็ใหญ่มากขึ้น แม่ค้าชาวเชียงแสน
ก็มากขึ้นตามไปด้วย การค้าขายต้องมีการแข่งขันเป็นอย่างมาก แอ็บเปิ้ล สาลี ที่แม่ค้าซื้อมาจาก
บนฝั่งน้ำก็เริ่มจะเหลือตกค้าง ไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในหนึ่งวันเหมือนแต่ก่อน จึงต้องจ้าง
คนมานอนเฝ้าและหาที่เก็บสินค้า รูปแบบการค้าเปลี่ยนแปลงไป ลูกค้าที่เคยนำเงินสดมาซื้อด้วย

ตนเองเปลี่ยนเป็นโทรศัพท์มาสั่งสินค้าแทน เกิดหนี้สินระหว่างผู้ค้าไม่สามารถใช้อำนาจทางกฎหมายเพราะไม่มีหลักฐานสัญญาซื้อขาย แม่ค้าชาวเชียงใหม่เริ่มทยอยเลิกกิจการ คงเหลือแต่ผู้ค้ารายใหญ่ ซึ่งมีทุนมาก สามารถซื้อสินค้าจากเรือลำใหญ่ที่ละมาก ๆ ได้ และได้รับความเชื่อถือจากพ่อค้าชาวจีน ขอมให้ซื้อเงินเชื่อข้ามปีเป็นเงินหลายล้านได้ ผู้ค้ารายเล็กเลิกกิจการหันไปประกอบอาชีพอื่นตัวอย่างเช่น เปลี่ยนไปขายอาหารในตลาด บางคนก็แปลงสภาพกลายเป็นแม่ค้าแอ็บเปิ้ลรายย่อยอยู่บริเวณริมฝั่งน้ำเหนือวัดผ้าขาวป่าน

ปัจจุบันเมื่อเปิดเสรีทางการค้าไทย-จีน (FTA) สินค้าผลไม้ที่ส่งออกต้องระบุชื่อสวนหรือแหล่งที่ผลิตให้ชัดเจน และก่อนนำสินค้าลงเรือที่จีนจะต้องมีการระบุชื่อบริษัทผู้รับซื้อปลายทาง ทำให้ชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถค้าขายกับจีนโดยตรง คนแบกของก็มีรายได้น้อยลงเพราะมีคนจากต่างถิ่นและคนต่างค้าจากประเทศพม่าเข้ามารับจ้างเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการแข่งขันมาก ค่าแรงก็เริ่มถูกลง ต่อมาเมื่อเรือสินค้าจากจีนย้ายไปจอดที่ท่าเรือเชียงใหม่ และท่าเรือของเทศบาลกับท่าเรือเอกชนทางด้านทิศใต้ของเวียงเชียงใหม่ ผู้ชายชาวเวียงเชียงใหม่ที่เคยรับจ้างแบกของส่วนใหญ่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น เช่น เกษตรกร ค้าขาย รับจ้างทั่วไปกรรมกรก่อสร้าง ช่างก่อสร้าง เป็นต้น ชาวเชียงใหม่ที่ยังสามารถค้าขายแอ็บเปิ้ลได้และเป็นผู้ค้ารายใหญ่ ธุรกิจการค้าต้องเป็นวงเงินสูงเป็นสิบล้านบาทต่อปี สินค้าที่มากับเรือลำหนักบรรทุกประมาณ 200 ตัน บรรทุกแอ็บเปิ้ลหรือสาลีเที่ยวละประมาณ 20,000 กล่อง ต้นทุนสินค้าประมาณสองล้านกว่าบาท และส่งผลไม้ไทยออกไปขายด้วยซึ่งต้นทุนในการค้าจะสูงกว่าการนำเข้ามาก แต่ก็มีสาลีนำเข้าเสียหายนั้นเป็นเพราะสาลีเหล่านี้มารอเรืออยู่ที่เชียงรุ่งหลายวันแล้ว แต่ไม่มีเรือล่องมาสินค้าจึงเสียหายไปเป็นจำนวนมากซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นทางพ่อค้าจีนจะเป็นผู้รับผิดชอบ จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าการค้าขายในยุคนี้ผู้ค้าจะต้องมีเงินทุนสูงมาก และต้องมีความสนิทสนมกับชาวจีนคู่ค้าขายที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันมายาวนาน ผู้ค้ารายใหม่ ๆ จะต้องศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการค้าให้มาก

ตารางที่ 4.1 มูลค่าการนำเข้า – ส่งออก แยกประเทศ ณ ด้านศุลกากรเชียงแสน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2546 – 2548

หน่วย : ล้านบาท

นำเข้าสินค้า				
ปีงบประมาณ	ประเทศจีน	สปป.ลาว	ประเทศพม่า	รวม
2546	592.43	111.10	0.00	703.53
2547	1,272.35	59.82	2.80	1,334.97
2548	1,222.71	53.81	1.34	1,277.86
ส่งออกสินค้า				
ปีงบประมาณ	ประเทศจีน	สปป.ลาว	ประเทศพม่า	รวม
2546	3,311.76	40.54	20.25	3,372.55
2547	3,294.78	406.58	81.36	3,782.72
2548	3,856.40	349.15	1,033.10	5,238.65

ที่มา : ด้านศุลกากรเชียงแสน (2548)

จากตารางที่ 4.1 มูลค่าการนำเข้าสินค้าจากประเทศจีนมีมูลค่าสูงสุด รองลงมาคือ สปป.ลาว และประเทศพม่า ตามลำดับ และมูลค่าการส่งออกสินค้าไปยังประเทศจีนมีมูลค่าสูงสุด รองลงมาคือ สปป.ลาว และประเทศพม่า ตามลำดับเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 4.2 สินค้านำเข้า – ส่งออก 10 อันดับ ณ ด้านศุลกากรเชียงแสน ประจำปีงบประมาณ 2548

ลำดับ	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
1	แอมป์เปิด	ช่างแผ่นรมควัน
2	สารลี้สด	ลำไยอบแห้ง
3	ไม้แปรรูป	ค้ายางยืด
4	ผักสด	ยางแท่ง
5	กระเทียม	น้ำมันปาล์ม
6	กระบือมีชีวิต	เม็ดพลาสติก
7	ผ้าห่ม	น้ำมันดีเซล
8	เมล็ดทานตะวัน	เงาะในน้ำเชื่อม
9	เมล็ดพืชทอง	เครื่องดื่มน้ำร้อนกำลัง
10	โมโนไคแคลเซียมฟอสเฟต	ยารักษาโรค

ที่มา : ด้านศุลกากรเชียงแสน (2548)

จากตารางที่ 4.2 เมื่อพิจารณาสินค้าที่ส่งออกทั้ง 10 อันดับแรก พบว่าสินค้าส่งออกทุกชนิดเป็นสินค้าที่ไม่ได้มีแหล่งผลิตในอำเภอเชียงแสน จึงสรุปได้ว่าชาวบ้านในอำเภอเชียงแสนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการผลิตสินค้าส่งออกไปขายยังประเทศจีนเลย

และเมื่อพิจารณาสินค้านำเข้า 10 อันดับแรก พบว่ามีการนำเข้าแอมป์เป็นอันดับ 1 และสาลี เป็นอันดับ 2 เมื่อพิจารณาสินค้านำเข้าทั้ง 10 อันดับ พบว่ามีในอำเภอเชียงแสนมีการซื้อขายแอมป์เปิดกับสาลีเท่านั้น ส่วนสินค้าประเภทอื่นมีการซื้อขายเพียงเล็กน้อย

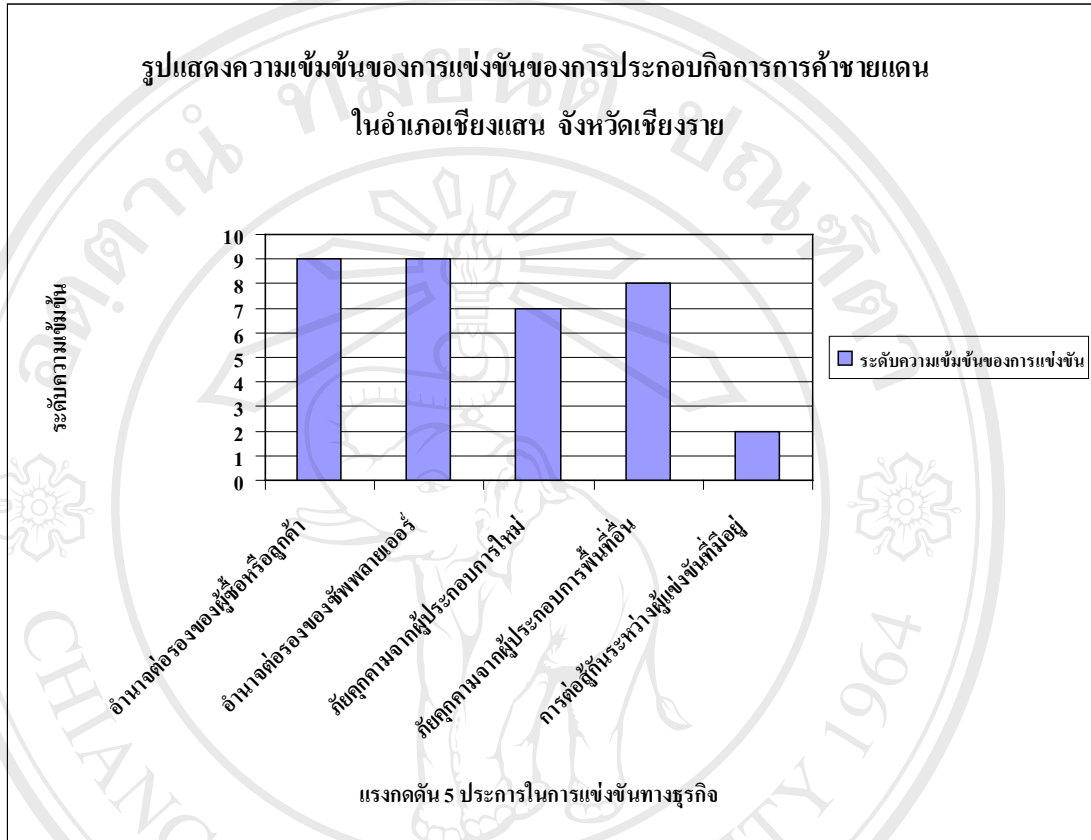
4.1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการค้าชายแดน

จีนเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว มีมูลค่าการส่งออกสูง และมีปริมาณการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนจากต่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้จีนเป็นตลาดรองรับสินค้าที่สำคัญของไทย ขณะเดียวกันจีนก็เป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทย เนื่องจากจีนมีความได้เปรียบด้านแรงงานและทรัพยากรธรรมชาติที่มากกว่าไทย รวมทั้งจีนเป็นตลาดที่เพิ่งเปิดใหม่และเป็นแหล่งดึงดูดด้านการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้จีนเป็นคู่แข่งขั้นที่สำคัญของไทยทั้งด้านการค้าและการลงทุนในอนาคต ปัจจุบันสินค้าไทยนำเข้าจากจีนเป็นสัดส่วนสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าอุปโภคและบริโภคจากจีน ในการส่งสินค้าไปในตลาดจีนไทยต้องพัฒนารูปแบบและคุณภาพสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของตลาดจีน ซึ่งมีความหลากหลาย

4.1.5 สภาพการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าส่ง ที่ประกอบกิจการในการค้าส่งผ่านพิธีการด่านศุลกากรเชียงแสน จำนวน 10 ราย ที่มีสัดส่วนมูลค่าการค้าชายแดนมากกว่าร้อยละ 50 โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก (in-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ได้ผลการศึกษา ดังนี้

รูปที่ 4.2 แสดงความเข้มข้นของการแข่งขันการประกอบกิจการค้าชายแดน อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

1) การต่อสู้กันระหว่างคู่แข่งที่มีอยู่เดิม

ผู้ประกอบการค้าส่งที่ประกอบกิจการค้าผ่านแดนอำเภอเชียงแสน ตั้งแต่เริ่มมีการค้าผ่านแดนเหลือจำนวนน้อยกว่าเดิมมาก เพราะมีผู้ประกอบการออกจากตลาดจำนวนมาก เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น ในผู้ประกอบการค้าส่งที่เหลืออยู่ในพื้นที่จะมีการแข่งขันสูงด้วยลักษณะการค้าเป็นการค้าส่ง หากสามารถจำหน่ายสินค้าได้มากก็จะได้กำไรมาก หากไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้ก็จะขาดทุน ผู้ประกอบการจะรักษาความลับในกิจการของตนเอง เพื่อให้คู่แข่งรายใหม่หรือคู่แข่งเดิมได้รู้ความเคลื่อนไหว หรือรู้ช่องทางในการค้าของกิจการของตนเอง

2) กัญคุกคามจากคู่แข่งรายใหม่

ปัจจุบันมีผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น เข้ามาทำกิจการค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสน มากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทในเครือหรือมีหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการส่งออกหรือนำเข้าจาก ประเทศจีน ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น โดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ จะเข้ามาทำการส่งสินค้าผ่าน พิธีการทางด้านศุลกากรเท่านั้น แต่ไม่ตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เนื่องจาก ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้การติดต่อกับลูกค้าสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว และไม่ผ่าน นายหน้าหรือผู้แทน ผู้ประกอบการรายใหม่ที่มีต้นทุนสูงและสามารถติดต่อกับลูกค้าได้เป็นอย่างดี ก็จะสามารถแข่งขันตลาดได้ แต่จะสามารถทำได้เฉพาะสินค้าใหม่ในตลาดเท่านั้น เนื่องจาก ผู้ประกอบการเดิมจะมีลูกค้าประจำและเป็นลักษณะของความไว้วางใจ

3) กัญคุกคามจากสินค้าทดแทน

การค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสน เป็นลักษณะของตลาดผู้ขายมากกว่า มีผู้ประกอบการ รายใหม่ๆ เข้ามาในตลาดแทนผู้ประกอบการรายเก่าอยู่เสมอ ทำให้ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการ จำนวนมาก ซึ่งลักษณะของการประกอบกิจการไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เพียงแต่สามารถโทรศัพท์ประสานงานรับสั่งสินค้า และส่งสินค้าให้ตรงเวลา ดังนั้นอำเภอเชียงแสน จึงเปรียบเสมือนเป็นที่สำหรับการส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการ

4) อำนาจในการต่อรองในการซื้อของลูกค้า

ลูกค้าจะมีอำนาจในการต่อรองสูง แม้ว่าสินค้าที่สั่งจากผู้ประกอบการจะเป็นสินค้าที่ ลูกค้าไม่สามารถผลิตเองได้ และไม่มีวัตถุดิบในการผลิต สินค้าที่สั่งจึงเป็นสินค้าที่มีความจำเป็น และขาดแคลน แต่เนื่องจากมีผู้แข่งขันจำนวนมากและสามารถติดต่อกับลูกค้าได้โดยตรง

5) อำนาจในการต่อรองของซัพพลายเออร์ (ผู้จำหน่ายสินค้าหรือผู้จำหน่ายปัจจัย การผลิต)

ผู้ประกอบการมีอำนาจในการต่อรองสูง เนื่องจากผู้ส่งออกจากประเทศจีนมี ความต้องการในการกระจายสินค้าให้รวดเร็ว เพื่อให้ได้ผลกำไร หรือสามารถที่จะแลกเปลี่ยนเป็น สินค้าอื่นในการนำไปจำหน่ายต่อ ผู้ประกอบการที่มีช่องทางในการจำหน่ายมาก และดำเนินการ ได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้ติดต่อทำธุรกิจกันมานาน และมีเงินทุนสูง จะได้รับการยอมรับจากผู้ส่ง ออกจากประเทศจีนมาก ทำให้มีอำนาจในการต่อรองสูง และได้รับเครดิตในการจ่ายชำระค่าสินค้า

4.2 การวิเคราะห์ระดับจุลภาค

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าส่ง ที่ประกอบกิจการในการค้าส่งผ่านพิธีการด้านศุลกากรเชียงแสน จำนวน 10 ราย ที่มีสัดส่วนมูลค่าการค้าชายแดนมากกว่าร้อยละ 50 โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.2.1 สถานที่ตั้งของสถานประกอบการ

ที่ตั้งของสถานประกอบการของผู้ประกอบการค้าส่ง ที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน จะตั้งในบริเวณริมถนนเลียบบแม่น้ำโขงโดยกระจุกตัวอยู่ใกล้กับท่าเรือ และด่านศุลกากร สำหรับสถานประกอบการที่ทำการค้าส่งจะตั้งเป็นอาคารพาณิชย์ แต่คลังสินค้าจะมีปริมาณมากกว่า เนื่องจากอาคารพาณิชย์จะใช้ในการติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าเท่านั้นจะไม่มีการจำหน่ายสินค้าหน้าร้าน สิ่งที่ผู้ประกอบการเน้นคือการเพิ่มปริมาณของที่คลังสินค้า และพัฒนาคลังสินค้าให้มีความทันสมัย เช่นการเพิ่มจำนวนห้องเย็นให้มากขึ้น สำหรับสถานประกอบการที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใช้วิธีโทรศัพท์ติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าบริเวณท่าเรือ โดยขนส่งโดยรถบรรทุกมาให้ถึงท่าเรือตามเวลาที่ตกลงกัน บริเวณสองฝั่งถนนเลียบบแม่น้ำโขงจึงมีอาคารพาณิชย์ คลังสินค้า และมีแผงลอยขายผลไม้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่มีตลาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งในการค้าปลีก เมื่อมีการส่งสินค้าและรับสินค้าแล้วผู้ประกอบการจะนำสินค้าไปจำหน่ายหรือส่งต่อให้ผู้ประกอบการค้าส่งรายอื่นโดยทันที ในกรณีที่กระจายสินค้าไม่ทันจะนำสินค้าเก็บไว้ที่คลังสินค้า

4.2.2 ผู้ประกอบการค้าส่ง

จากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าส่ง ที่ประกอบธุรกิจผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำนวน 10 ราย มีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอเชียงแสนจำนวน 3 ราย มีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอแม่สายจำนวน 5 ราย และมีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอเมืองจำนวน 2 ราย ได้ข้อมูลผู้ประกอบการ ดังนี้

ผู้ประกอบการค้าชายแดนจะเป็นลักษณะธุรกิจครอบครัว โดยเริ่มต้นกิจการจากรุ่นปู่ ย่า มาจนถึง พ่อ แม่ และในปัจจุบันจะมอบหมายให้ลูกเป็นผู้ดูแลกิจการแทน แต่พ่อ แม่ ยังดูแลอยู่ด้วยยังไม่ปล่อยให้ดำเนินกิจการทันที เนื่องจากลักษณะของการค้าชายแดนเป็นลักษณะที่เป็นความไว้วางใจกันระหว่างคู่ค้า ผู้ประกอบการยังต้องสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าในความสามารถของผู้ประกอบการรุ่นลูกจึงจะมอบกิจการให้ดูแลได้ ผู้ประกอบการเกิดในพื้นที่ตั้งสถานประกอบการมีเพียง 3 ราย เท่านั้น และใน 3 รายนี้ พื้นฐานครอบครัวเดิมมาจากจังหวัดอื่น และมาจากเมืองจีน

สำหรับผู้ประกอบการอีก 7 รายนั้น ย้ายครอบครัวมาทำธุรกิจในพื้นที่ ผู้ประกอบการ 8 ราย เป็นคนไทยเชื้อสายจีน บรรพบุรุษเดินทางมาจากเมืองจีน โดยทางเรือผ่านจากท่าเรือคลองเตยโดยมาอยู่กรุงเทพฯ ก่อน ต่อมาย้ายมาอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ แล้วจึงย้ายมาอยู่จังหวัดเชียงราย ในสถานที่ตั้งกิจการปัจจุบัน

กิจการเริ่มแรกของผู้ประกอบการที่มีสถานประกอบการในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง จะเป็นการตั้งร้านค้าขายทั่วไป และเริ่มมีการตั้งร้านที่ขายสินค้าเป็นประเภทชัดเจน เช่น ร้านขายวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น ด้วยเนื่องจากในอดีตสินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เมื่อมีคนมากขึ้น ความต้องการมากขึ้น จึงได้มีการขยายกิจการและตั้งร้านเป็นประเภทชัดเจน สำหรับสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เริ่มตั้งสถานประกอบการเมื่อมีการค้าขายกับประเทศจีน ซึ่งมีระยะเวลาน้อยกว่าสถานประกอบการที่ตั้งในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง

เดิมผู้ประกอบการในอำเภอแม่สายและอำเภอเมือง จะดำเนินกิจการค้าเฉพาะในพื้นที่เท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการเปิดเส้นทางการค้า จึงได้มีการจดทะเบียนการค้าเพื่อสามารถส่งสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร ผู้ประกอบการทุกรายดำเนินธุรกิจมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเริ่มทำการค้าผ่านแดนไม่น้อยกว่า 7 – 8 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่าการค้าชายแดนที่ผู้ประกอบการสามารถดำเนินธุรกิจได้ดีเพราะมีระยะเวลาการค้ายาวนานและมีความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้า

ผู้ประกอบการทุกรายเรียนรู้การประกอบการค้าจากครอบครัว และได้สัมผัสการค้าตั้งแต่เล็ก บางรายได้เริ่มทำธุรกิจอื่นมาก่อนทำธุรกิจนี้ อายุของผู้ประกอบการอยู่ระหว่าง 40 – 55 ปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจแบบครบวงจร คือ มีบริษัทลูกในการรับขนส่งสินค้า มีการจัดจำหน่ายสินค้าเอง มีคลังสินค้าของตนเอง เป็นต้น ผู้ประกอบการจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปริญญาตรี และปริญญาโท

มูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้าในช่วงเวลาปกติคือ 4 – 5 แสนบาทต่อวัน ในช่วงเวลาที่การค้ารุ่งเรืองจะมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 3 ล้านบาทต่อวัน แต่ในช่วงที่ซบเซาอาจจะไม่สามารถขายสินค้าได้ ดังนั้นผู้ประกอบการจะระมัดระวังในการใช้จ่ายเงินการลงทุน โดยลดความเสี่ยง เช่น ทำธุรกิจครบวงจร มีร้านจำหน่ายเอง และขอรับชำระค่าสินค้าทันที เป็นต้น

4.2.3 สินค้า

สินค้านำเข้าและส่งออกที่ดำเนินการผ่านพิธีการของด่านศุลกากร ของผู้ประกอบการจำนวน 5 อันดับ โดยเรียงลำดับจากมูลค่าการนำเข้าและส่งออกจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุดจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าส่งที่มีสัดส่วนการนำเข้าและส่งออกร้อยละ 50 ของมูลค่าการนำเข้าและส่งออก ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้าส่งออกจำนวน 5 อันดับดังนี้

1. แผ่นยางรมควัน
2. ลำไยอบแห้ง
3. อุปกรณ์ก่อสร้าง
4. น้ำมันปาล์ม
5. ด้านยางยืด/ยางแท่ง

ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้านำเข้าจำนวน 5 อันดับดังนี้

1. แอ็บเปิ้ล
2. สาลี่สด
3. ไม้แปรรูป
4. ผักสด / กระเทียม
5. กระบี่มีชีวิต

การส่งสินค้าจะใช้การโทรศัพท์ส่งสินค้า ไม่มีใบส่งสินค้า แต่มีลักษณะของการให้เครดิตที่ยาวนานเฉพาะลูกค้าที่ทำธุรกิจด้วยกันมานาน ซึ่งบางครั้งจะนานถึง 1 ปี

4.2.4 การกำหนดราคาสินค้า

การกำหนดราคาสินค้าจะกำหนดโดยคำนึงถึงจำนวนสินค้าที่ส่ง หากส่งในปริมาณมากก็จะได้ส่วนลด การกำหนดราคาสินค้าจะรวมค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปด้วย การแข่งขันมีผลต่อการกำหนดราคาสินค้าและลูกค้ามีอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าและปริมาณความต้องการของลูกค้า

4.2.5 การจัดจำหน่าย

ในอดีตพ่อค้าจากประเทศจีนจะนำเรือบรรทุกสินค้ามาที่ริมน้ำโขงก่อน และมีการเชิญผู้ประกอบการจากไทยไปเที่ยวที่ประเทศจีน และแนะนำสินค้าจากประเทศจีน โดยจะมีเรือสินค้าจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน และเรือสินค้าจากประเทศจีนมายังประเทศไทย แต่ในปัจจุบันจะมีเฉพาะเรือสินค้าจากประเทศจีนเท่านั้น เนื่องจากมีความไม่ปลอดภัยสำหรับเรือสินค้าจากประเทศไทย การติดต่อจะใช้วิธีการโทรศัพท์ในการส่งสินค้า ลูกค้าจะเป็นผู้จัดการภานำเข้าในประเทศจีนเอง ผู้ประกอบการจะทำใบส่งของอย่างเดียว และลูกค้าจะดูแลสินค้าด้วยตนเอง

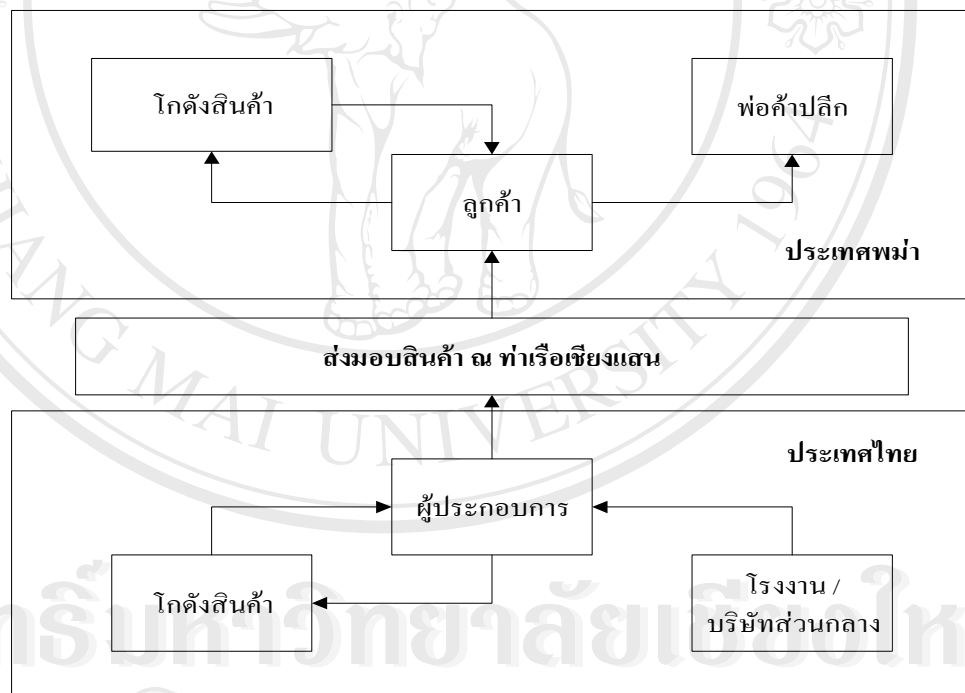
ที่ตั้งของสถานประกอบการไม่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจ อยู่ที่การเอาใจใส่ลูกค้าและการขนส่งสินค้า ในกรณีที่สั่งเต็มคันรถจะทำการส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปที่ท่าเรือโดยตรง หากไม่มากจะมีการเก็บสินค้าไว้ที่คลังสินค้า และจะรวบรวมจำนวนสินค้าในปริมาณที่มากพอจึงจะจัด

ส่งที่ทำเรือ สถานประกอบการที่อยู่กรุงเทพฯ จะจัดส่งสินค้าถึงท่าเรือ โดยการจ้างบริษัทที่รับขนส่งสินค้า ดังนั้นระยะทางจากที่ตั้งของสถานประกอบการมาถึงท่าเรือจึงไม่มีผล ผู้ประกอบการจึงไม่นิยมในการตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เพราะสามารถติดต่อกับลูกค้าโดยทางโทรศัพท์ได้สะดวก ลูกค้าที่สั่งซื้อสินค้าจำนวนมากจะมีการวางเงินมัดจำก่อนและเมื่อส่งสินค้าครบแล้วจะจ่ายเงินส่วนที่เหลือ การให้เครดิตจะให้เฉพาะลูกค้าเก่าที่ทำธุรกิจกันมานาน

รูปแบบการติดต่อธุรกิจจะให้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อลูกค้าโดยตรงหรือผ่านนายหน้า โดยมีรูปแบบของการจัดจำหน่ายดังนี้

(1) ผู้ประกอบการส่งออกสินค้าในฐานะตัวแทนหรือนายหน้า

รูปที่ 4.3 แสดงการส่งออกสินค้าจากผู้ประกอบการในฐานะตัวแทนจากบริษัทส่วนกลาง

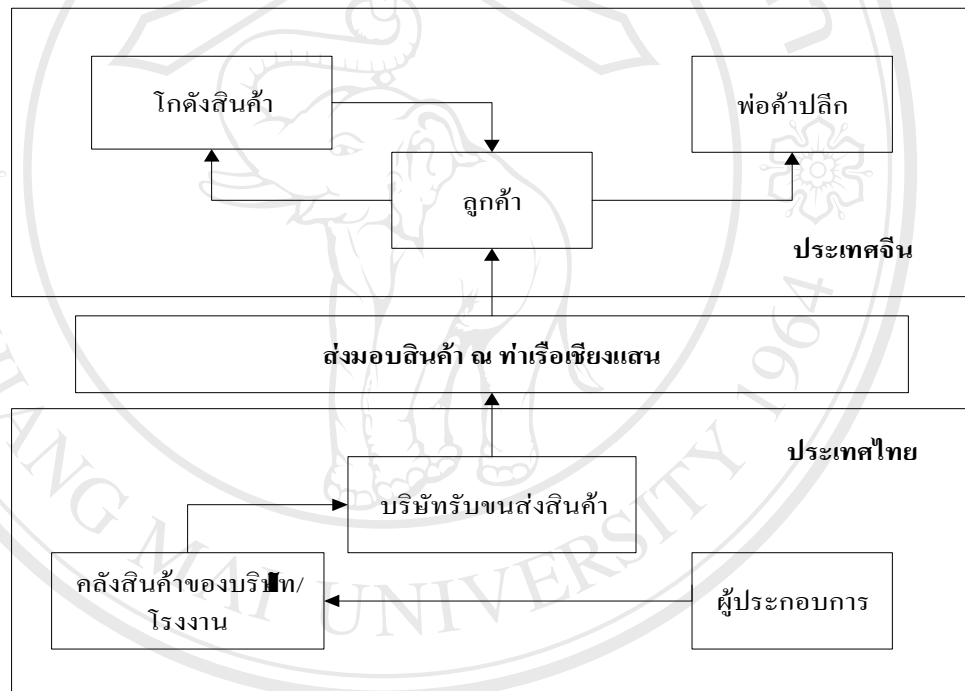
ที่มา : จากการสอบถามผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.3 ผู้ประกอบการเป็นตัวแทนหรือนายหน้า(Broker) ให้บริษัทหรือโรงงานจากส่วนกลางหรือจังหวัดอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้บริษัทที่ผลิตสินค้าโดยตรงหรือเป็นเพียงผู้รวบรวมซื้อสินค้า โดยผู้ประกอบการจะช่วยดำเนินการติดต่อซื้อขายกับลูกค้าประเทศจีนแต่ทำพิธีการส่งออกในนามของบริษัทที่ส่งออกสินค้านี้ดังกล่าว เมื่อถึงเวลาในการส่งมอบสินค้าตามที่นัดหมายกับลูกค้าจะส่งมอบสินค้าที่ทำเรือเชียงแสน ลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าด้วยตนเอง ลูกค้า

ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าขายส่งจากเมืองต่างๆ ของมณฑลยูนนาน เช่น เมืองคุนหมิง เมืองเซียงรุ่ง เมืองต้าลั่ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นพ่อค้าจากเมืองอื่นในแต่ละมณฑลของประเทศจีน เช่น เมืองกวางโจว เมืองสือเจียง เมืองฮกเกี้ยน ด้วยเหตุนี้ภาษาที่ใช้ในการติดต่อคือ ภาษาจีนกลาง ภาษา ยูนนาน และภาษาไตลื้อ ตัวอย่างสินค้าเช่น วัสดุก่อสร้าง

(2) การส่งออกสินค้าของผู้ประกอบการในฐานะพ่อค้าส่ง

รูปที่ 4.4 แสดงการส่งออกสินค้าจากผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของบริษัท/โรงงาน

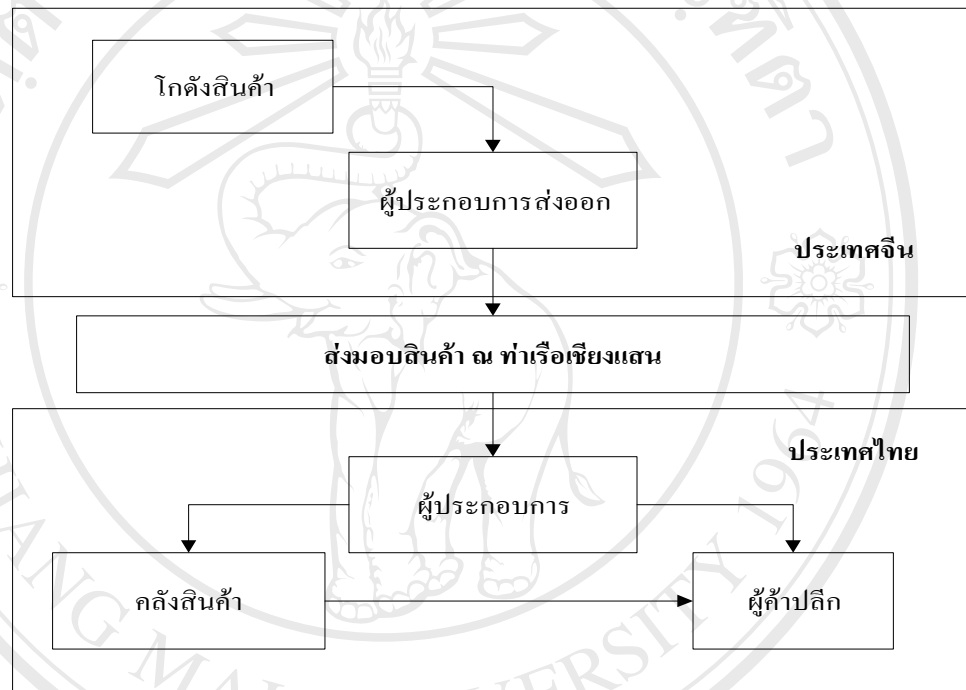
ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของบริษัท/โรงงาน ทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้าในท้องถิ่นหรือสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลาง ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าประเทศจีน เมื่อรับคำสั่งซื้อจากลูกค้าทางโทรศัพท์ หรือบางครั้งลูกค้าประเทศจีนเดินทางเข้ามาติดต่อสั่งซื้อสินค้าโดยตรงก็ได้ ผู้ประกอบการจะดำเนินการพิธีการส่งออกด้วยตนเอง โดยจะนำสินค้าจากคลังสินค้าโดยการจ้างบริษัทรับขนส่งสินค้า ขนส่งสินค้าจากคลังสินค้าไปยังท่าเรือเชียงแสนตามเวลาที่ได้นัดหมายกับลูกค้า และลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าเอง ในการส่งออกจะดำเนินการส่งมอบสินค้าที่ด่านเชียงแสนในลักษณะ F.O.B. (Free on Boards) คือ การเสนอสินค้าซึ่งรวมเฉพาะราคาสินค้าและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตหรือคลังสินค้าไปยังท่าเรือและลำเลียง

สินค้าลงเรือ ส่วนค่าประกันภัยและค่าขนส่ง ผู้ซื้อสินค้าจะชำระเงินโดยตรงแก่บริษัทประกันภัย และบริษัทเดินเรือ ตัวอย่างสินค้า เช่น ยางพารา

(3) ผู้ประกอบการเป็นผู้นำเข้าสินค้า

รูปที่ 4.5 แสดงการนำเข้าสินค้าของผู้ประกอบการในฐานะผู้ประกอบการค้าส่ง

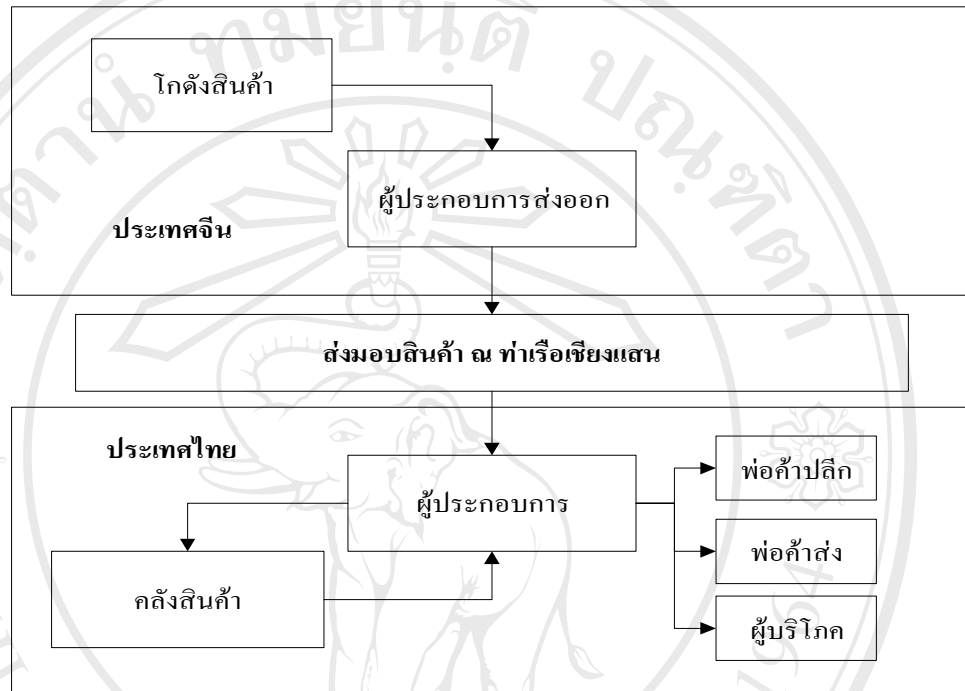

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.5 ผู้ประกอบการที่ประกอบกิจการนำเข้าสินค้า ในฐานะผู้ประกอบการค้าส่ง ผู้ประกอบการจะโทรศัพท์สั่งซื้อสินค้าจากผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ผู้ประกอบการส่งออกขนส่งสินค้าผ่านทางเรือ และส่งมอบสินค้าให้ผู้ประกอบการประเทศไทยที่ทำเรือเชียงแสน เมื่อผู้ประกอบการรับสินค้าแล้วจะนำส่งต่อไปให้กับพ่อค้าปลีก หรือเก็บไว้ที่คลังสินค้าเพื่อส่งมอบให้พ่อค้าปลีกต่อไป ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน เมืองคุนหมิง มณฑลฟูเจี้ยน เป็นต้น โดยผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนมีทั้งเป็นบุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่าย การค้าส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการ ใช้ใบกำกับสินค้าเท่านั้น ตัวอย่างสินค้าเช่น แอ็บเปิ้ล สาลี่

(4) การนำเข้าสินค้าของผู้ประกอบการในฐานะพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก

รูปที่ 4.6 แสดงการนำเข้าสินค้าของผู้ประกอบการในฐานะผู้ประกอบการค้าส่งและค้าปลีก

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.6 ผู้ประกอบการจะส่งสินค้าจากผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนจะขนส่งสินค้าผ่านทางเรือ นำมาส่งมอบให้ผู้ประกอบการที่ทำเรือเชียงแสน ผู้ประกอบการจะทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก โดยจะจำหน่ายสินค้าให้กับพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีกที่มารับซื้อ รวมทั้งจำหน่ายให้กับผู้บริโภคโดยตรง โดยจำหน่ายและส่งมอบสินค้าที่คลังสินค้าของผู้ประกอบการ ตัวอย่างสินค้าเช่น โคนกระป๋อง

4.2.6 การส่งเสริมการขาย

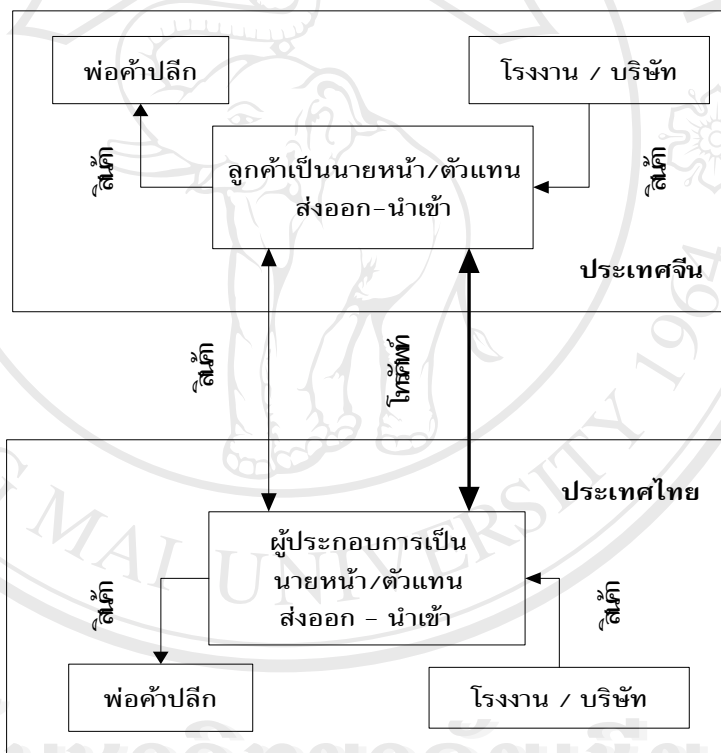
ผู้ประกอบการค้าส่งใช้การส่งเสริมการขายเพียงการลดราคาสินค้า ในกรณีที่ส่งสินค้าในปริมาณมากเท่านั้น

4.2.7 การชำระเงินค่าสินค้าและการแลกเปลี่ยนเงินตรา

การชำระเงินของผู้ประกอบการค้าส่ง นิยมชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ โดยการเลือกวิธีการชำระเงินขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ความคุ้นเคย ความสะดวก และความต้องการของลูกค้า ซึ่งวิธีการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าส่งมีหลายวิธี และใช้เงินสกุลบาท และหยวน โดยมีรูปแบบดังนี้

(1) การชำระค่าสินค้าโดยวิธีการหักบัญชีลูกค้า

รูปที่ 4.7 แสดงการชำระค่าสินค้าโดยวิธีการหักบัญชีลูกค้า

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

การชำระค่าสินค้าโดยวิธีการหักบัญชีลูกค้า คือวิธีการบันทึกบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้ระหว่างกัน และใช้วิธีการหักลบกลบบัญชี และชำระเฉพาะส่วนที่เกินหรือขาดจากบัญชี วิธีการหักบัญชีระหว่างคู่ค้านี้ไม่มีการให้สินเชื่อการค้าระหว่างกันยาวนาน วิธีนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนนิยมใช้ โดยผู้ประกอบการต้องมีเครือข่ายการค้าทั้งในประเทศไทยและประเทศจีน กลไกการชำระค่าสินค้าโดยการหักบัญชีลูกค้ามีดังนี้

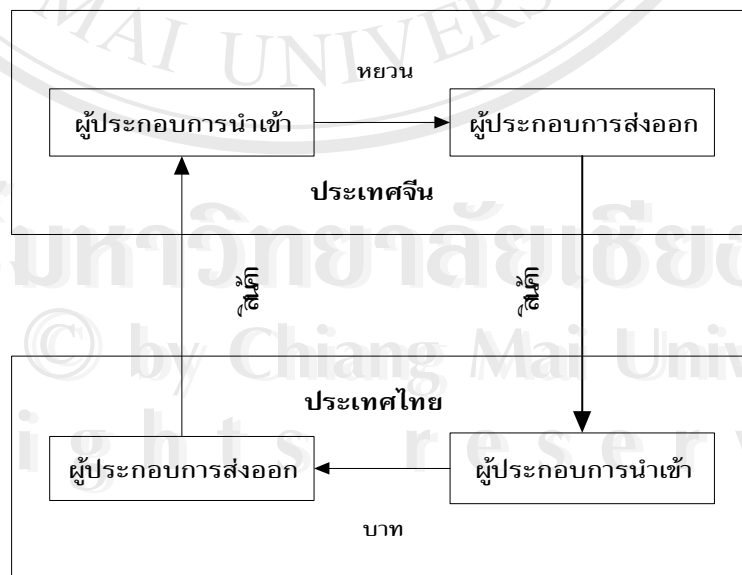
การชำระเงินค่าสินค้าแบบหักบัญชีกันระหว่างคู่ค้า ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้ส่งออกกับผู้นำเข้าของแต่ละประเทศ จากรูปที่ 4.7 ธุรกรรมทางการค้าที่เกี่ยวข้องมี 6 ราย คือ พ่อค้าปลีกประเทศจีน บริษัท/โรงงานประเทศจีน ลูกค้านายหน้า/ตัวแทนส่งออก-นำเข้าประเทศจีน ผู้ประกอบการเป็นนายหน้า/ตัวแทนส่งออก-นำเข้าประเทศไทย พ่อค้าปลีกประเทศไทย บริษัท/โรงงานประเทศไทย

1) เมื่อผู้ประกอบการนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย ได้รับคำสั่งซื้อจากลูกค้านายหน้า/ตัวแทนของประเทศจีน จะจัดหาสินค้าจากโรงงานผลิตสินค้าไทย ส่งให้ทางเรือผ่านแม่น้ำโขง และจะทำการลงบัญชี (ลูกหนี้) การค้าไว้ ขณะเดียวกันลูกค้านายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของประเทศจีน จะลงบัญชีไว้เช่นเดียวกันและสินค้าไปจำหน่ายต่อให้พ่อค้าปลีกในประเทศจีน

2) เมื่อนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของประเทศจีน ได้รับคำสั่งซื้อจากนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย จะทำการหักบัญชีลูกหนี้ออก ขณะที่นายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย จะทำการหักบัญชีลูกหนี้ออกเช่นเดียวกัน และนำสินค้าไปขายให้กับพ่อค้าปลีกในประเทศไทยต่อไป

(2) การชำระค่าสินค้าโดยวิธีการหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้า หรือจับคู่ชำระเงิน

รูปที่ 4.8 แสดงการชำระค่าสินค้าโดยวิธีการหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน คือระบบชำระค่าสินค้าที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนพัฒนาขึ้นมาใช้ โดยเมื่อผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทยขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการประเทศจีน ผู้ประกอบการส่งออกไทยจะได้รับเงินค่าสินค้าเป็นเงินบาทจากผู้ประกอบการนำเข้าของประเทศไทย แทนที่จะได้รับเงินจากผู้ประกอบการของประเทศจีน ส่วนผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนจะชำระเงินค่าสินค้าดังกล่าวเป็นเงินสกุลหยวน ให้กับผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน กรณีที่จำนวนเงินไม่ตรงกัน อาจไปปรับกับผู้ประกอบการอีกรายได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นผู้ประกอบการไทยส่งออกสินค้าไปประเทศจีนมูลค่า 10 ล้านบาท นาย ข. เป็นผู้ประกอบการไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศจีนมูลค่า 8 ล้านบาท และนาย ค. เป็นผู้ประกอบการไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศจีนมูลค่า 2 ล้านบาท นาย ข. จะโอนเงินไปให้นาย ก. 8 ล้านบาท และนาย ค. จะโอนเงินให้ นาย ก. 2 ล้านบาท วิธีนี้ผู้ส่งออกและนำเข้าจับคู่กันโดยไม่ผ่านคนกลางหรือตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

วิธีการชำระค่าสินค้าวิธีนี้ได้รับความนิยมมาก เนื่องจากระบบนี้ช่วยให้การชำระเงินค่าสินค้ารวดเร็วขึ้น และลดต้นทุนด้านอัตราแลกเปลี่ยน อัตราแลกเปลี่ยนจะอยู่ระหว่างอัตราซื้อขายของตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ เช่น ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบเท่ากับ 4.55 อัตราขายอยู่ที่ 4.60 อัตราจับคู่แลกเปลี่ยนเงินจะอยู่ที่ประมาณ 4.57 – 4.58 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของเงิน วิธีนี้จึงเป็นวิธีที่ผู้ประกอบการเลือกใช้เป็นวิธีแรก ในระบบการชำระค่าสินค้า เนื่องจากมีต้นทุนต่ำกว่าวิธีการชำระค่าสินค้าด้วยวิธีอื่นๆ

จากรูปที่ 4.8 การชำระเงินค่าสินค้าแบบจับคู่ชำระเงิน ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้ประกอบการส่งออกกับผู้ประกอบการนำเข้าของแต่ละประเทศเท่านั้น ในที่นี้สมมติให้ธุรกรรมทางการค้ามีเพียง 4 ราย คือ ผู้ประกอบการส่งออกและผู้ประกอบการนำเข้าของประเทศไทยและประเทศจีน

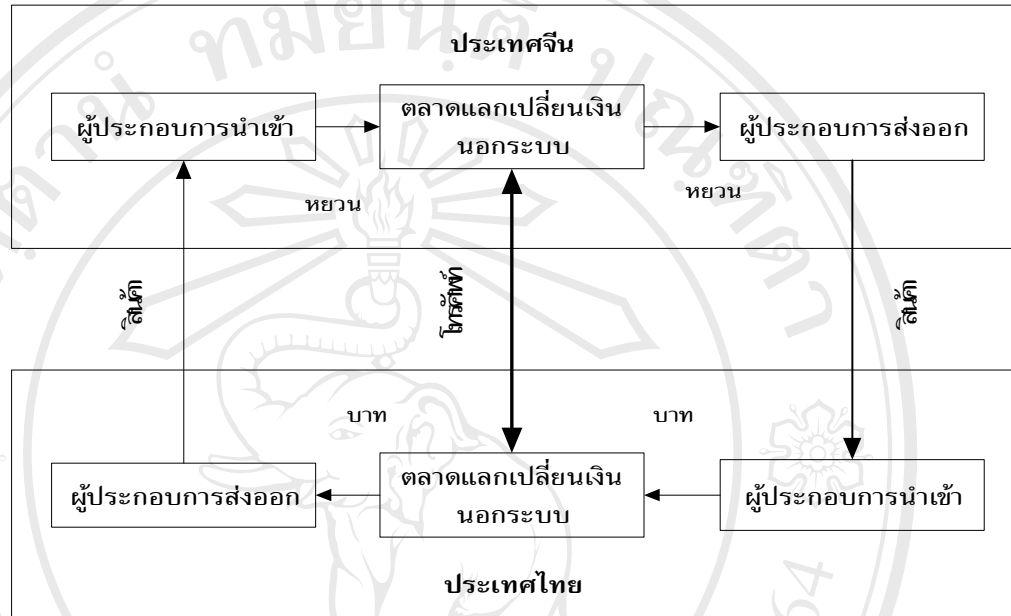
1) ผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย เมื่อได้รับการติดต่อจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน แทนที่จะได้รับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน แต่ไปรับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยที่นำเข้าสินค้าจากประเทศจีนแทน

2) ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยเมื่อสั่งสินค้าจากประเทศจีน มีภาระต้องจ่ายค่าสินค้าให้กับประเทศจีน แต่แทนที่จะโอนเงินไปให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ก็โอนเงินให้กับผู้ประกอบการค้าส่งออกประเทศไทยแทน

3) ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน เมื่อขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย จะไปรับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนเช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดนกลุ่มเดียวกัน

(3) การชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนนอกระบบ

รูปที่ 4.9 แสดงการชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนนอกระบบ

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

เมื่อมีการติดต่อค้าขายกันระหว่างผู้ประกอบการประเทศไทยและผู้ประกอบการประเทศจีน ดำเนินมาได้ระยะหนึ่งวิธีหนึ่งตัวแทนการชำระเงินในตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (ตลาดมืด) เป็นผู้เรียกเก็บเงินให้ ซึ่งตัวแทนดังกล่าวจะมีเครือข่ายทั้งในประเทศ (บริเวณชายแดน) และในประเทศจีน ตัวแทนดังกล่าวจะมีรายได้จากส่วนต่างของอัตราซื้อ-ขาย ในตลาดมืดโดยทั่วไป เรียกกันว่า “ฮ้างเซ็ง” คือ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราอกระบบ (ตลาดมืด) ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินของจำนวนหนี้ทางการค้า หากมีจำนวนมากความแตกต่างระหว่างอัตราซื้อ-ขายจะน้อย หากมีจำนวนน้อยหรือเป็นธนบัตร จะมีความแตกต่างของอัตราซื้อ-ขายมาก แต่ก็มีความแตกต่างน้อยกว่าอัตราแลกเปลี่ยนของธนาคารพาณิชย์มาก

ในการชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนนอกระบบนี้ วิธีการชำระเงินแบบนี้มีความคล่องตัวในทางปฏิบัติมาก เนื่องจากการค้าส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้เงินสด อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการจะนิยมใช้วิธีการหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงินก่อน เนื่องจากมีต้นทุนด้านอัตราแลกเปลี่ยนต่ำกว่า หากไม่สามารถใช้วิธีนี้ได้จะใช้วิธีการชำระเงินค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนนอกระบบนี้

จากรูปที่ 4.9 การชำระเงินค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ สมมติให้มีผู้ทำธุรกรรมทางการค้ามีเพียง 5 ราย คือ ผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบของประเทศไทยและประเทศจีน

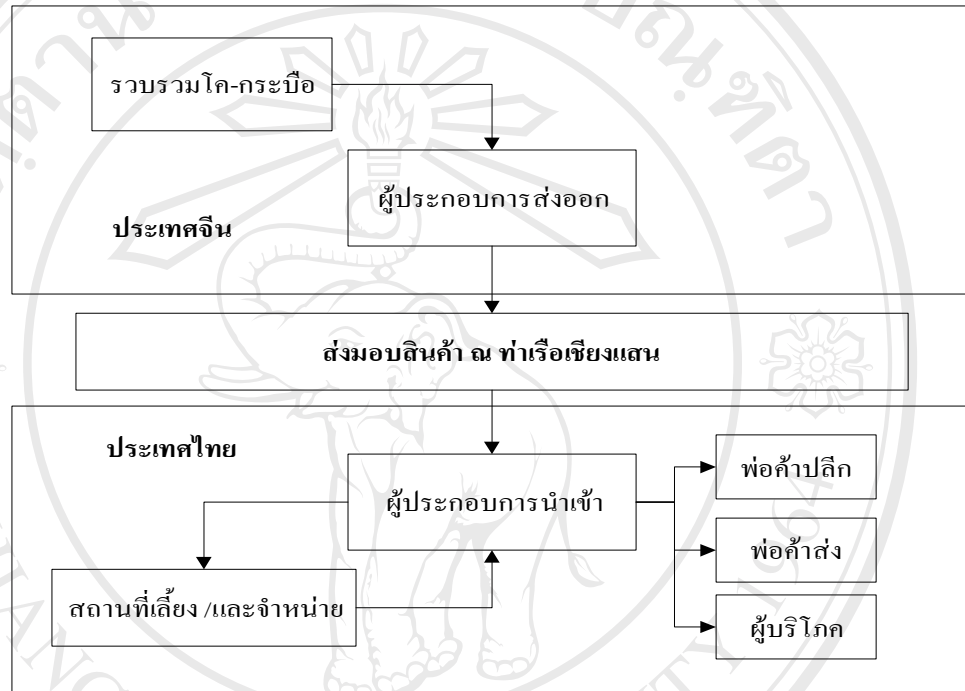
1) เมื่อผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย ขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนจะได้รับจำนวนหนี้ค่าสินค้าเป็นเงินหยวน จากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยสามารถนำจำนวนหนี้ค่าสินค้าเป็นเงินหยวน ไปขายให้กับตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบในประเทศไทย ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบในประเทศไทยจะโทรศัพท์สั่งตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบในประเทศจีน (เครือข่ายเดียวกันกับตลาดในประเทศไทย) ให้ทำการเรียกเก็บเงินหยวนจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน เมื่อได้รับเงินหยวนแล้วจะโทรศัพท์แจ้งตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบในประเทศไทย เพื่อทำการโอนเงินบาทเข้าบัญชีผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย หรืออาจสั่งให้ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยที่ขอซื้อเงินหยวน โอนเงินบาทให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย โดยคิดอัตราแลกเปลี่ยนตามราคาอ้างอิง

2) อีกทางหนึ่งในกรณีเมื่อผู้ประกอบการส่งออกจีน ขายสินค้าให้ผู้ประกอบการไทย จะได้รับจำนวนหนี้เป็นเงินบาทจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนสามารถนำจำนวนหนี้ดังกล่าวไปขายให้กับตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศจีน เพื่อเปลี่ยนเป็นเงินหยวน ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศจีน จะโทรศัพท์สั่งตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทย ให้ทำการเรียกเก็บเงินบาทจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย เมื่อตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทยได้รับเงินบาทแล้ว จะโทรศัพท์แจ้งตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศจีน ให้ทำการโอนเงินหยวนเข้าบัญชีผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน หรืออาจสั่งให้ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนที่ขอซื้อเงินบาท โอนเงินหยวนให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนตามราคาอ้างอิง

4.2.8 กรณีศึกษารูปแบบและวิธีการค้าชายแดน

(1) การนำเข้าโค-กระบือ ของผู้ประกอบการ

รูปที่ 4.10 แสดงการนำเข้าและจำหน่ายโค-กระบือ

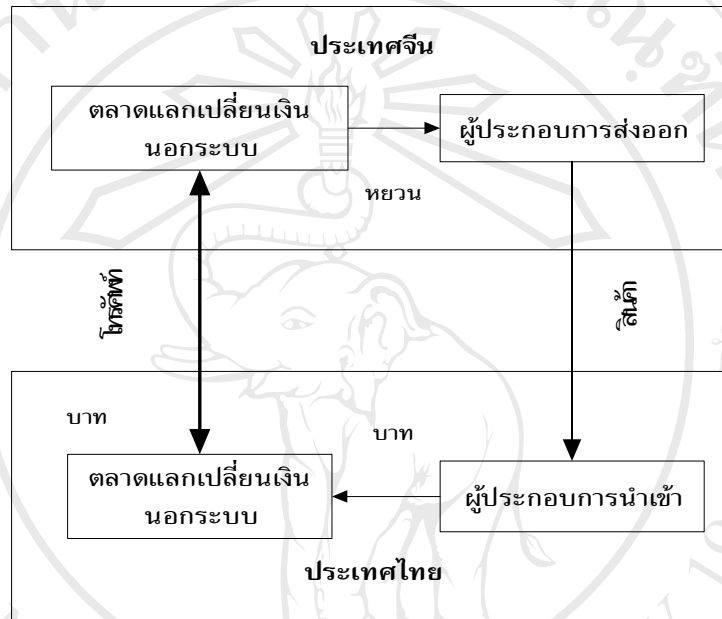
ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูป 4.10 ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยส่งจำนวนโค-กระบือ โดยการโทรศัพท์สั่งจำนวนสินค้ากับผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน เมื่อผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนได้รับคำสั่งซื้อสินค้าจะรวบรวมสินค้า แล้วบรรทุกสินค้าทางเรือมาส่งมอบสินค้าให้ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย เมื่อได้รับโค-กระบือแล้วจะนำไปไว้ที่สถานที่เลี้ยงและจำหน่ายให้พ่อค้าส่ง พ่อค้าปลีก และผู้บริโภคต่อไป ผู้ประกอบการนำเข้าโค-กระบือประเทศไทยเป็นการประกอบกิจการที่สามารถกระจายสินค้าไปยังผู้บริโภคได้หลายทาง

ในการสั่งโค-กระบือนำเข้าจะสั่งซื้อเป็นปริมาณมาก จำนวนเงินที่ชำระเงินค่าสินค้าสามารถทำได้หลายทาง วิธีการหนึ่งที่นิยมใช้ในการชำระค่าสินค้าโค-กระบือ ผู้ประกอบการนำเข้าโค-กระบือเป็นผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่ มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนมานาน ทำให้เกิดความไว้วางใจในการประกอบธุรกิจรวมกัน ตลอดจนการให้เครดิตในการชำระค่าสินค้า การชำระค่าสินค้าวิธีหนึ่งที่นิยมใช้คือ วิธีผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

เนื่องจากผู้ประกอบการนำเข้าโค-กระบือ จะไม่นำเข้าหรือส่งออกสินค้าชนิดอื่น การชำระเงินค่าสินค้าจึงเป็นการชำระให้กับผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงทำให้ต้องชำระผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ ตามรูปที่ 4.11

รูปที่ 4.11 แสดงการชำระค่าโค-กระบือ โดยใช้วิธีผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.11 มีผู้เกี่ยวข้อง 3 ราย คือผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทยและประเทศจีน

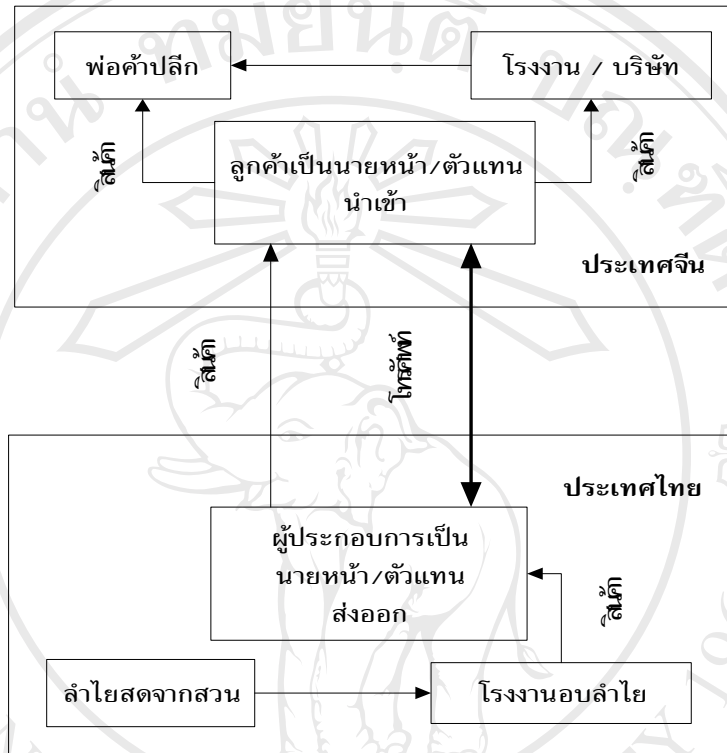
1) ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยโทรศัพท์สั่งจำนวนโค-กระบือ โดยผู้ประกอบการส่งออกรวบรวมสินค้าและขนส่งสินค้าทางเรือ ส่งมอบให้กับผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยที่ท่าเรือเชียงแสน

2) ผู้ประกอบการนำเข้าจะได้รับเครดิตจากผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน เมื่อถึงเวลาในการชำระเงินจะนำเงินบาทไปจ่ายที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทย

3) ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทยจะโทรศัพท์แจ้งจำนวนเงินที่ต้องชำระให้กับผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน โดยแจ้งให้ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประเทศไทยทราบ และจ่ายเงินหยวนให้กับผู้ประกอบการส่งออกจีน เพื่อทำการโอนเงินบาทเข้าบัญชีผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย หรืออาจโอนเงินบาทให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย ที่ต้องรับเงินค่าสินค้าจากผู้ประกอบการนำเข้าจีน โดยคิดอัตราแลกเปลี่ยนตามราคาอ้างอิง

(2) การส่งออกลำไยอบแห้งของผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย

รูปที่ 4.12 แสดงการส่งออกและรับชำระค่าลำไยอบแห้ง โดยวิธีหักบัญชีคู่ค้า

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

กรณีศึกษาการส่งออกลำไยอบแห้งของผู้ประกอบการส่งออกไทย มีประเด็นที่น่าสนใจ คือจังหวัดเชียงรายไม่ใช่จังหวัดที่มีสวนลำไยในปริมาณมาก ลำไยที่ใช้นำมาอบแห้งจะนำมาจากจังหวัดลำพูน ในอดีตการส่งออกลำไยจะทำโดยการผ่านผู้ประกอบการส่งออกไทยที่มีเป็นนายหน้าในการส่งออก จะนำลำไยอบแห้งจากจังหวัดลำพูนมาส่งให้ลูกค้าประเทศจีนที่ทำเรือเชียงแสน ชาวจีนมีแนวคิดและความชำนาญในการค้า ประเทศจีนมีความต้องการลำไยอบแห้งจำนวนมาก และการส่งสินค้าเดิมต้องส่งผ่านผู้ประกอบการที่เป็นนายหน้า ซึ่งต้องส่งลำไยอบแห้งจากจังหวัดลำพูน ผู้ประกอบการนำเข้ลำไยอบแห้งประเทศจีนตรวจสอบแหล่งที่มาของสินค้าพบว่าลำไยอบแห้งมาจากจังหวัดลำพูน และการอบแห้งต้องใช้ระยะเวลาาก ผู้ประกอบการประเทศจีนจึงมีแนวคิดในการประกอบกิจการแบบครบวงจร และลดระยะเวลาในการได้มาซึ่งลำไยอบแห้ง จึงได้ส่งผู้แทนไปยังจังหวัดลำพูนเพื่อหาแหล่งสวนลำไยสด รวมทั้งได้สนับสนุนเป็นหุ้นส่วนกับคนในพื้นที่อำเภอเชียงแสน จัดตั้งโรงงานอบลำไยขึ้นและส่งคนมาดูแลกิจการในช่วงที่มี

งานและต้องการสินค้า ให้ผู้ประกอบการส่งออกไทยเป็นนายหน้าในการรวบรวมสินค้าและจัดการพิธีการส่งออกตามระเบียบของด่านศุลกากร

รูปแบบของการดำเนินการส่งออกลำไยอบแห้ง แสดงให้เห็นว่าการลงทุนและปริมาณเงินที่หมุนเวียนในระบบนั้น แท้จริงแล้วอาจจะไม่ใช่ของคนไทยทั้งหมด แต่เป็นการดำเนินงานของผู้ประกอบการจากประเทศจีน การส่งออกลำไยอบแห้งเป็นการใช้สถานที่โรงงานและบริษัทส่งออกในอำเภอเชียงแสนส่งให้กับผู้ประกอบการประเทศจีน การชำระสินค้าสินค้านั้นจึงนิยมใช้วิธีการหักบัญชีคู่ค้า ซึ่งลักษณะนี้ผู้ประกอบการจะต้องอยู่ในเครือข่ายเดียวกัน

จากรูปที่ 4.12 การดำเนินการประกอบด้วย ผู้นำเข้าประเทศจีน ผู้ส่งออกประเทศไทย ผู้นำเข้าประเทศไทย และผู้ส่งออกประเทศจีน

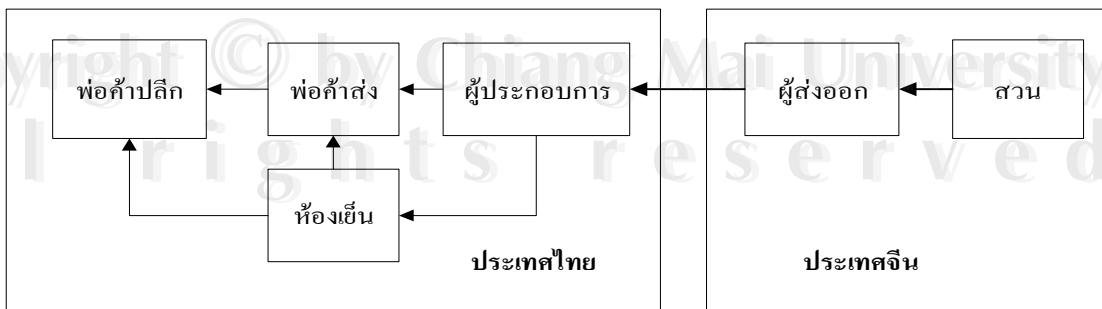
1) ผู้ประกอบการส่งออกประเทศไทย เมื่อได้รับการติดต่อจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน แทนที่จะได้รับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีน แต่ไปรับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยที่นำเข้าสินค้าจากประเทศจีนแทน

2) ผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยเมื่อสั่งสินค้าจากประเทศจีน มีภาระต้องจ่ายค่าสินค้าให้กับประเทศจีน แต่แทนที่จะโอนเงินไปให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ก็โอนเงินให้กับผู้ประกอบการค้าส่งออกประเทศไทยแทน

3) ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน เมื่อขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย จะไปรับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนเช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดนกลุ่มเดียวกัน

(3) การส่งออกแอบเปิด สาลีของผู้ประกอบการค้าส่งประเทศจีน

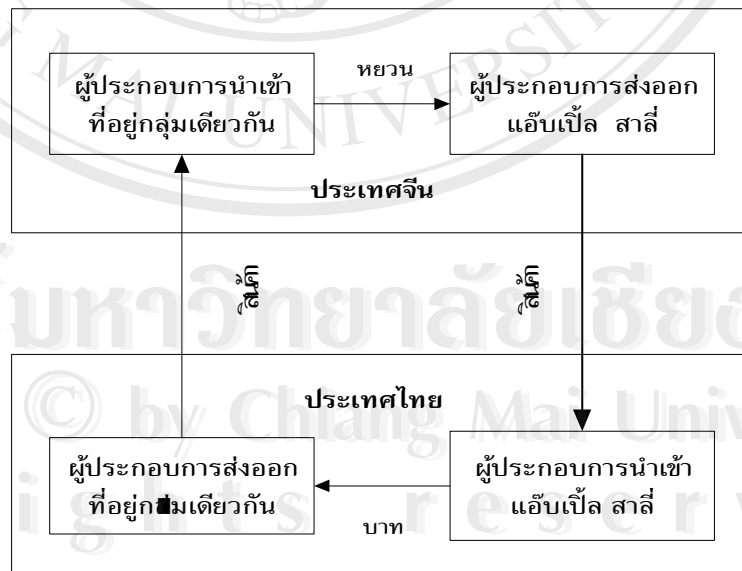
รูปที่ 4.13 แสดงการนำเข้าและจำหน่ายแอบเปิด สาลี

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.13 ผู้ประกอบการนำเข้าแอบเปิ้ล สาลี ของประเทศไทยโทรศัพท์สั่งสินค้าจากผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน และผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทยจะเป็นตัวในการกระจายสินค้าให้กับพ่อค้าส่ง และกรณีที่กระจายสินค้าไม่ทันจะเก็บไว้ที่คลังสินค้าก่อนจำหน่ายให้พ่อค้าส่งหรือพ่อค้าปลีกต่อไป ลักษณะของการการนำเข้าแอบเปิ้ล สาลีนี้ มีลักษณะพิเศษเนื่องจากเป็นสินค้าที่มีปริมาณมาก และเป็นสินค้าเกษตรไม่สามารถเก็บไว้นาน เนื่องจากเกิดความเน่าเสียง่ายหากไม่สามารถกระจายสินค้าได้ทัน ในอดีตสามารถจำหน่ายสินค้าได้ง่ายและสินค้ามีปริมาณน้อยกว่าปัจจุบัน ความต้องการในอดีตมาก ผู้จำหน่ายมีมาก แต่ในปัจจุบันมีการแข่งขันสูง ประกอบกับการนำเข้าจะต้องใช้เงินในปริมาณมาก ผู้ประกอบการที่เหลือในปัจจุบันมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากผู้ประกอบการที่จะอยู่รอดในตลาดต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า และผู้ประกอบการต้องมีเงินทุนจำนวนมาก รวมทั้งได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า ผู้ประกอบการนำเข้าแอบเปิ้ล สาลี จึงเหลือเพียงไม่กี่รายในตลาดเท่านั้น แอบเปิ้ล สาลี เป็นผลไม้ที่สามารถหาผลไม้อื่นทดแทนได้ ปริมาณซื้อจึงขึ้นอยู่กับความต้องการและสภาพเศรษฐกิจ ในช่วงเวลาที่สำรวจเป็นช่วงเวลาที่แอบเปิ้ล สาลีขายได้ในปริมาณน้อย เนื่องจากราคาส้มในตลาดมีราคาที่ถูกกว่ามาก สภาพเศรษฐกิจไม่ดีมาก คนจึงต้องประหยัด จึงหันมาบริโภคผลไม้ในประเทศทดแทน

รูปที่ 4.14 แสดงการชำระค่าแอบเปิ้ล สาลี โดยวิธีหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.14 การชำระเงินค่าสินค้าแบบจับคู่ชำระเงิน ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องธุรกรรมทางการค้ามีเพียง 4 ราย คือ ผู้ประกอบการนำเข้าแอมป์เปิด สาลี ของประเทศไทย ผู้ประกอบการส่งออกแอมป์เปิด สาลี ของประเทศจีน ผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

- 1) ผู้ประกอบการนำเข้าแอมป์เปิด สาลี ของประเทศไทย ติดต่อผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน มีภาระต้องจ่ายค่าสินค้าให้กับประเทศจีน แต่แทนที่จะโอนเงินไปให้ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน ก็จะโอนเงินให้กับผู้ประกอบการค้าส่งออกประเทศไทยแทน
- 2) ผู้ประกอบการส่งออกประเทศจีน เมื่อขายสินค้าให้กับผู้ประกอบการนำเข้าประเทศไทย จะไปรับเงินจากผู้ประกอบการนำเข้าประเทศจีนเช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดนกลุ่มเดียวกัน